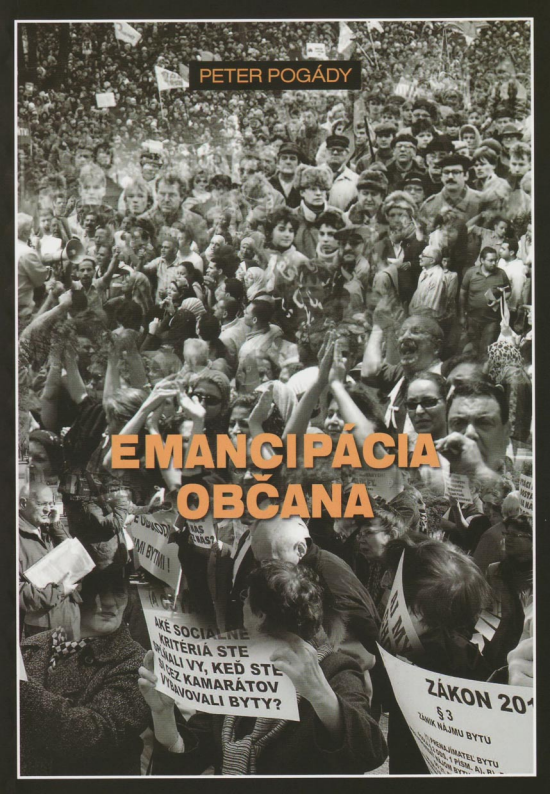

PETER POGÁDY

EMANCIÁCIA OBČANA

AKÉ SOCIÁLNE
KRITÉRIÁ STE
VYUŽÍVALI VY, KEĎ STE
SUČEZ KAMARÁTOV
VYRAVOVALI BYTY?

ZÁKON 201
§ 3

ZÁKON O PRÁVAH
PRÍJEMATEL BYTU

PRÍJEMATEL BYTU
PRÍJEMATEL BYTU
PRÍJEMATEL BYTU

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

Edícia
pohľady za horizont

zv. 11

Peter Pogády

Emancipácia občana

Copyright ©Peter Pogády, 2012
Cover design © Hana Fašungová
© Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov

© Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov,
spol. s r. o., Bratislava
e-mail: vsss@stonline.sk
<http://www.vsss.sk>

Peter Pogády: EMANCIPÁCIA OBČANA
Jazyková redaktorka: Alica Klobučníková
Obálka: Hana Fašungová
Sadzba: Hana Fašungová, fasungova@gmail.com
Tlač: Alfaprint

ISBN 978-80-8061-471-3

Obsah

Projekt Európa a zápas o európsku identitu	9
Zmysel našich koreňov	13
Sociálny štát alebo štát bez adjektív	17
Nezmysly sociálneho nemyslenia	21
Hranice moci vlastníctva alebo nedajme si Jánošíka	26
Svetovosť provincionality a provincionalita svetovosti	31
Čas zabudnutých rozporov	34
Sloboda kultúry a hranice kultúrnosti	37
Podstata hľadania	43
Emancipácia občana	51
Byť správcom vlastných dejín	55
Suverenita malého národného štátu	60
Minulosť a vzťahy	65
V tieni leva	70
Causa finita?	74
Komisie na pravdu	78
Teória a prax občianskej spoločnosti	80
Slovenská škola	83
Slovenská pravoľavosť	88
Politická polarizácia po slovensky	93
Slovenská politická typológia	97
Stredná vrstva po slovensky	102
Garancia pravdy	106
Mediálna sloboda alebo pasca na slobodu	111
Koniec dejín nebude	114
Celému svetu sa vládnúť nedá	118
Občianska guráž	123
Etika pragmatizmu	127
Demokracia – metóda alebo režim	131
Prečo si nenávidíme slovenských politikov	135
Pravosť elít	141
Občan alebo občiansky princíp	147
Občan a štát	151

Úvod

Vznik slovenskej štátnosti je výslednicou dlhoročných zápasov o vyjadrenie slovenskej identity. Je to boj o vlastné dejiny, vlastnú kultúru a predovšetkým o uvedenie si vlastnej ceny. Kroky sú neisté a vetchá slovenská súnáležitost' je rozhodávaná vonkajšími vplyvmi nadnárodných kapitálových záujmov prostredníctvom volených zástupcov. Tí po roku 1989 a následne od vzniku Slovenskej republiky etapovite – striedavo v modrých a pomarančových politických farbách – organizujú tunelovanie štátu ako ideologicky žiaduci proces. Opäť v záujme krajších zajtrajškov... Občan sa stal po výpredaji štátu lokajom nadnárodných monopolov a štát ovládajú tí, ktorí ho vlastne ani nechceli, a dnes paneurópanstvom ideologicky popierajú jeho opodstatnenie. Na zločine krádeže sa podieľali všetci. Každý dúfal, že hoci zákonný, parlamentne demokratický, no vo svojich dôsledkoch zlodejský princíp dáva šancu každému. Komunistami naoktrojovanú ilúziu vlády ľudu vystriedal americký sen po slovensky: stať sa miliardárom z paneláku. Keď väčšina zistila, že nie je možné stať sa súčasťou jedného percenta vyvolených, ovládajúcich potravinársku, energetickú, bankovú či inú základňu štátu, precitla zo sna. To je výsledok vývoja režimu po novembri 1989.

Tvorit' ilúziu akejsi národnej politiky s centrálnou európskou ekonomickou vládou znamená, že si aj naďalej budeme musieť zvyknúť na vládu volených a predsa nechcených... Tento z Bruselu oficiálne prezentovaný variant predznamenáva osud obyvateľov Európy, kde jediným kritériom je rešpektovanie totality moci vlastníctva. Ekonomická európska vláda je zároveň aj vládou politickou. To je nemeniteľný fakt. Automaticky tak vzniká otázka, či dlhová kríza je produktom, alebo cieľom. Celý proces má byť legalizovaný pomocou zvolených vlád na partokratickom princípe. Lokálne bábkové vlády. Voliť sa bude dovtedy, kým bude zvolené, čo sa očakáva. V malých štátoch je tento fenomén ešte vypuklejší. Tu sú drobní karieristi – formálne s vysokými ústavnými funkciami – fascinovaní vonkajšími znakmi moci, účasťou na divadle realizovania záujmov – aj keď nevlastných. Život je predsa príliš krátky, aby sme si ho komplikovali... To bol argument, prečo sa vstupovalo do komunistickej a dnes do inej, ale tiež len strany... Keď nemám kapitál, tak mám stranu, ktorá má vplyv na jeho delenie. Občan sa má opäť spoliehať na genialitu

vzdialeného „cisára pána“ v hlavnom meste ríše. Napokon – slovenský občan je už historicky dobre vycvičený...

Stalo sa smiešnym domáhať sa „lepších“ politikov. Je úplne bezvýznamné, koľko budeme pracovať, a či sa máme usilovať o poznanie. Režim zotrel vzťah medzi prácou, produktívnou vynaliezavosťou a bohatstvom. Neetický neoliberálny duch času okradol človeka o perspektívy, nádej a budúcnosť. Občan postupne začína chápať, že zákon a spravodlivosť, či liberálny kapitalizmus a sloboda, nie sú pojmy totožné.

Emancipačný proces je imanentným princípom sociálnej existencie jedinca, národov, štátov, kontinentov. V akcelerácii času sa tieto procesy prejavujú na všetkých úrovniach, vrátane náboženských systémov. Predkladám čitateľovi súbor esejí, ktoré boli postupne publikované od roku 1996 v Literárnom týždenníku a v Kultúre. Vznikli ako môj osobný pohľad na zmeny, ktoré sprevádzajú Európu v dobe gigantických informačných a dezinformačných možností, v dobe tvorby internetových spoločenských sietí.

Pre moc je najnebezpečnejší emancipačný pocit, rozpoznanie vlastnej ceny, že ja som ten, čo má právo rozhodnúť. Občan začína chápať, že opäť nadišiel čas uchopiť budúcnosť do svojich rúk. Začína sa bolestivý a, žiaľ, s vysokou pravdepodobnosťou krvavý proces hľadania novej organizácie spoločnosti. Nevyhnutná strata absolutistickej dispozičnej moci vlastníctva je na to dostatočným dôvodom.

Karl Jaspers, nemecký filozof a psychiater, konštatoval: “ Pokora a zachovanie miery je naším údelom.“ Do akej miery túto skutočnosť pochopíme, do takej miery budeme reálne slobodnejší.

Projekt Európa

Argument mieru v európskych pomeroch je iste významným argumentom pre integračné procesy. Ten, žiaľ, nie je primárnym cieľom, ale len sekundárnym produktom. Projekt jednotnej Európy z elementov, ktoré historicky stále medzi sebou bojovali, je výzvou a zároveň záhadou. Teoretici sociálneho inžinierstva predkladali vždy nové projekty s argumentom, že doba je zrelá a podmienky sú historicky už iné ako v minulosti. Oni sú práve tí, ktorí túto historickú príležitosť rozpoznali...

Európan dostal náročnú úlohu. Musí zvládnuť tri formy identity. Identitu národnú, štátnu a európsku. A to všetko naraz a bez zjednocujúceho jazyka. Či sa nevylučujú tieto formy identity, sa už skúma menej.

Snahy o zjednotenie Európy boli v minulosti založené na nadvláde jedných nad druhými. Tento stav nemohol pretrvať. Podrobení zákonite chceli vždy získať späť svoju slobodu. Nie som si istý, či sa niečo zmenilo na princípoch zjednocovania. Skôr je prijateľnejší názor, že zjednotenie prebieha v záujme efektívnejšej spoločnej hospodárskej obrany, alebo v dôsledku možného ohrozenia inou veľmocou. Zjednotenie na princípe tvorby nového rovnovážneho stavu. To je spoločný zápas o skutočnú európsku identitu.

Ekonomický a mocenský záujem stvorí teóriu v záujme jej realizácie. Aj také veľké projekty, ako tretia ríša, či svetová socialistická sústava, zanikli práve pre odmietnutie uniformity ducha, rasovej a národnej nadradenosti, v dôsledku ekonomickej neschopnosti, ale hlavne preto, že ľudstvo sa dobrovoľne nikdy nevzdá práva na dôstojný život a osobnú slobodu. Úspešnosť európskeho integračného procesu bude teda závislá od toho, či Európa bude pocíti osobnej slobody a dôstojnosti obmedzovať alebo rozširovať.

Historická pamäť, jazyková a kultúrna diferenciácia, tradície a ekonomické rozdiely však rozdeľujú vedomie štatistickej väčšiny obyvateľov Európy. Je to niekoľko zásadných rozporov, ktoré bránia prekonať bariéry, a bránia vzniku európskej identity.

Je to vždy rovnako ťažké. Ľudia z dolného konca dediny nemajú radi tých z horného, Poliaci Nemcov, Francúzi Angličanov, Západoslávci Východoslovákov a naopak, a tak každý nájde niečo na tom druhom. Averzie od dedinskej úrovne, cez lokálnu, štátnu či interkontinentálnu. To všetko na pozadí ekonomickom, dejinnom, kultúrnem, religióznom, s po-

citom – my sme od prírody lepší a niečo viac... Aj to je prejav rôznych foriem identity. K politickému lokálnemu folklóru možno priradiť aj vý-roky predstaviteľov národných strán slovenskej politickej scény, či vý-roky zástancov veľkomadžarskej ideológie. A tak si ministri zahraničia dvoch mikroštátov vymieňajú diplomatickú poštu. Problematikou sa za-oberajú dokonca politici európskeho parlamentu. Z hľadiska procesov, ktoré prebiehajú v rámci ekonomických a sociálnych pohybov vo svete, človek nevie, či sa jedná o cieľ, alebo prostriedok na to, aby sa neriešili podstatné veci projektu Európa.

Európa je v skutočnosti rozdelená na štáty, ktoré majú svoju politickú existenciu zabezpečenú akceptáciou Spojenými štátmi, a na štáty už v minulosti ekonomicky či mocensky dominantné. Sem patrí napríklad Anglicko, Francúzsko a Nemecko, ktoré v globálnych rozmeroch stratili svoj pôvodný politický vplyv. Aby ho získali späť, museli by sa navzájom spojiť. Spoločne sa nadnárodné monopoly síce dohodnú, ale medzi bežným obyvateľstvom existujú veľké bariéry. Ak by našli schopnosť tolerovať sa navzájom, našli by aj schopnosť tolerancie voči štátom menším. Tieto, prirodzene, hľadajú svoje existenčné potvrdenie u veľmoci, ktorá im vďaka svojmu momentálnemu globálnemu záujmu umožňuje väčšiu sebarealizáciu. Podstatná je skutočnosť, že bez Spojených štátov by sa rozširovanie Európskej únie nikdy nekonalo. Preto sa nemožno diviť, že práve menšie a ekonomicky menej vplyvné štáty Európy musia hľadať oporu mimo Európy, aj v rámci Európskej únie. Táto politická realita tvorí zásadnú brzdu politickému integračnému procesu a napĺňa európsky integračný proces skepsou. Proces funguje na princípe, že väčšie ryby žerú menšie, ale teraz momentálne nemôžu, lebo sa musia mať na pozore pred okolo plávajúcim žralokom. Je vôbec možný vznik štátneho nacionalizmu amerického typu v európskych pomeroch? Európska identita sa buď rozvinie s následným politickým vyjadrením vzniku európskeho hospodársko-politického útvaru, alebo mnohonárodná Európa bude tvoriť len podporného spojenca iných veľmocí, ktoré nemusia lokálne mocenské problémy národných štátov Európy riešiť. Európsky integračný proces nie je v záujme konkurujúcich veľmocí. Spôsob riešenia historicky problematických slovensko – maďarských vzťahov na vzájomnej a centrálnej európskej úrovni je prejavom reálneho stavu úrovne európskej identity. Proces žalovania a lobovania u vplyvnejších len aktivuje spo-

ľahlivé biologické mechanizmy o „bližšej košeli ako kabáte“ ako dôkaz absencie európskej identity. To platí o vzájomných vzťahoch všetkých štátov Európy bez výnimky.

Európa je bohatá práve vďaka svojej rôznorodosti. Dosiahnuť však jednotu v rôznorodosti je veľkým rozporom európskeho integračného procesu. K zásadným patrí aj rozpor medzi národným štátom, národnou ekonomikou a nadnárodnou ekonomikou a rozpor medzi ekonomickým a kultúrnym zjednotením, pričom kultúrne zjednocovanie zaostáva za ekonomickým.

Politická lojalita väčšiny ľudí patrí štátu ako oblasti, ktorá má spoločný jazyk, kultúru a dejiny. Dejiny spoločného záujmu si musí Európa ešte len vytvoriť. Musí zadefinovať svoj hodnotový systém, funkcie a úlohy štátu vo vnútropolitických procesoch, musí zaujať stanovisko k jednotnému obrannému systému, k spoločnej zahraničnej politike, ale napríklad aj k spoločnému kozmickému programu.

Ak nebude mať Európa vlastný systém obrany, neobháji svoju suverenitu. Podstata demokracie európskych vlád bude spochybnená skutočnosťou, že tieto vlády budú podliehať vplyvu vlády USA viac ako vplyvu svojich občanov. Je to evidentné zo súčasnej politiky celej skupiny európskych štátov. Stačí sa len pozrieť na doterajších ministerských predsedov mikroštátu – Slovenskej republiky-, ktorí svoju opodstatnenosť vládnuť musia argumentovať akceptáciou v zahraničí. Princípy sú vždy veľmi podobné. Pred globálnym záujmom sklonia hlavu všetci kandidáti lokálnej moci. Nazýva sa to politická realita...

Pojem „svetová verejná mienka“, respektíve „medzinárodné spoločnosť“ (s nejasnou štruktúrou zloženia), môže byť zdrojom pozitívneho vývoja, ale aj zdrojom nátlaku, pretože verejná mienka sa na základe činov nielen tvorí, ale aj vyrába. Teda môže byť produktom záujmovej ekonomickej skupiny a nie štatistickým vyjadrením názoru väčšiny obyvateľov Európy. Jedine veľmocenská vyváženosť je relatívne schopná zabezpečiť medzinárodné právo. Európa musí vytvoriť vlastný spoločný mediálny priestor, vlastné filmové štúdiá, podporovať vlastnú tvorbu pre vznik spoločnej identity. Európsky film ako prezentácia vlastných hodnotových predstáv. To nie je fantázia, to nie je protiamerické. Je to potreba vzniku rovnováhy, aby aj americká hegemonia mala strážcu pred vlastnou dekadenciou. Tak vzniká otázka, či integrácia bude pod centrálnym americkým vplyvom, alebo Európa bude mať na vznik vlastnej politickej

európskej identity. Formy riešenia vzájomných problémov medzi štátmi Európy tomu, žiaľ, nenasvedčujú. Európa je v stave bez železnej opony, ale s poriadnymi bariérami z ťažko priestrelného skla.

Cesta k vzniku európskej identity nevedie len cez európsku ekonomiku. Je to aj vyjadrenie hodnôt a tradícií bežného európskeho občana. A tu sa uplatnia, a veľmi suverénne, aj neekonomické mechanizmy, aj keď všetci vieme, že ide vždy len o peniaze.

Identita stvorí štát a nie štát identitu. Myšlienka zjednotenia Európy si nesmie osobovať právo deklarovať, čo je pravda, a nesmie nadobudnúť vlastnosti náboženstva. Tento proces nie je prírodným zákonom bez akejkoľvek možnosti korektúr. Veľmi to pripomína „zákonité historické víťazstvo robotníckej triedy a proletárskeho internacionalizmu“, ktoré sa malo udiť tiež na základe vedeckej analýzy. Princíp subsidiarity nie preto, že si ho privlastňujú sociálne demokratické európske strany, ale preto, že je to jediná alternatíva prežitia, ak sa nechceme zbaviť tradičných európskych hodnôt a základného predpokladu pre vznik európskej identity.

Projekt Európa je svojím významom a dosahom mimoriadne závažný. Ak bude výslednicou len ekonomicky extrémne vplyvných, nikým nevolených malých záujmových skupín, ktorých záujmy budú interpretované len teoretikmi neoliberalných konceptov, nemá tento projekt budúcnosť. Potreba celospoločensky reflektovať všetky tieto otázky na širokej demokratickej báze je životnou nutnosťou, aby tak človek opäť geniálnym spôsobom nepodviedol sám seba a na vrchole moci sa nestal obeťou vlastnej hlúposti a opätovne nestál nad hromadou ruín s otázkou – načo to všetko bolo ?!...

Krátene publikované: Projekt Európa, Literárny dvojtyždenník, Ročník XIX., 31-32, 4.10. 2006

Zmysel našich koreňov

Človek nachádza prirodzenú sebaistotu a vlastnú perspektívu vďaka spoločenstvu, v ktorom sa narodí a vyrastá. Je to jeho koreň, ktorý spoluvytvára pocit príslušnosti k národu, kultúre, tradíciám a hodnotovému systému. Je zdrojom stability v ďalšom živote. Vedomie tejto príslušnosti je významným motivačným zdrojom, ktorý brzdí manipulovateľnosť jedinca.

Svet má byť dnes multietnický, multikultúrny a multináboženský. Homogenizácia masy s teoretickým cieľom povinne pochopiť univerzalitu človečenstva, univerzálnu hodnotu človeka bez rozdielu rasy, pohlavia, náboženskej príslušnosti, národnosti, jazyka. Myšlienka viac ako atraktívna, ale pri realite stavu vývoja spoločnosti a pri mechanizmoch, ktoré jej propagátori ponúkajú, stále nerealizovateľná.

Multikulturalizmus sa realizuje najlepšie prostredníctvom straty spojenia s tradíciou svojho spoločenstva, cez stratu svojich koreňov, ktoré sú práve jadrom nášho civilizačného bytia. Jedným z týchto koreňov je aj jadro posolstva evanjelií. Dejiny vernosti tomuto posolstvu sú dejinami jeho rozporuplnej interpretácie. Význam tejto vernosti má však mnoho dôvodov.

Človek je nevyčerpatel'ný zdroj mýtov a božstiev. Ani filozofia, ani racio nedáva odpoveď na základné otázky zmyslu a povahy existencie. Zostáva nám potom len rozmer transcendentálny, rozmer viery. Ten môžem prijať alebo odmietnuť. Nie každému postačuje agnosticizmus a ateistická racionalita. Preto zostáva len otázka, v čo veriť, čo je predmetom tejto viery, aké hodnoty táto viera ponúka. Stále sa prezentuje vývoj poznania, ktorý vyvrátil pôvodnú predstavu o viere. Poznanie je tak isto pohyblivé ako viera. Viera však časovo predstihuje rozum, filozofiu a vedu, pričom na konci každého poznania je opäť len nová viera, ako dôkaz nesmrteľnosti potreby transcendentality. Je súčasťou nášho života, je fyziologickou zložkou nášho sociálneho bytia a existencie aj napriek tomu, že nie všetci ju vedome akceptujú. Život človeka bez transcendentálnej dimenzie predstavuje pre väčšinu ľudí stratu trojdimenzionality súcna. Vyjadrením tejto potreby sú práve náboženstvá, ktoré sú pevnou súčasťou všetkých spoločenstiev a kultúr. Riešia mnohé základné otázky sociálnej koexistencie, no ako každý sociálny fenomén nedokážu všetko. Transcendentalita rieši problém kontinuity života nielen v existenčnom zmysle pudu sebazáchovy, ale aj v zmysle kontinuity zodpovednosti za činy a správanie. Nedokázali sme sa totiž vysporiadať so zlom

a utrpením pomocou ľudskej právnej logiky, nedokážeme pochopiť zmysel utrpenia.

Kresťanstvo sa stalo základom vzniku európskej civilizácie. Prečo práve desatoro a Ježišove podobenstvá sú stále atraktívnym motivačným činiteľom v modeloch správania? Prečo práve tento putujúci židovský kazateľ, a žiaden iný, dokázal položiť základy pre celú novú civilizáciu a skutočne prežiť? Ježiša je možné chápať v troch rovinách: v rovine konkrétnej historickej postavy, v rovine mýtu a ako Krista viery. Tento fenomén sa stal pre kresťanskú civilizáciu stelesnením túžob, pretože podľa viery ako jediný človek prekonal smrť a zbavil človeka viny. Nech budeme vo všetkých rovinách polemizovať o pravdivosti či nepravdivosti, prirodzenosti či nadprirodzenosti evanjeliového posolstva, faktom zostáva, že sa významne podieľalo na vzniku našej civilizácie, modeloch nášho správania, hodnotovom systéme. Pravidelne sme ho prezliekali do aktuálnej predstavy o móde doby, interpretovali podľa mocenských záujmov svetskej moci či cirkevných spoločenstiev. V jeho mene sa viedli vojny, zabíjalo, upaľovalo, ale aj vzdelávalo, liečilo, tvorila sa predstava o mechanizmoch našej sociálnej koexistencie. Toto posolstvo tvorilo ideál, ktorý sme síce nenaplnili, ale vieme o ňom, že je hodnotou zmysluplnou. Stalo sa meradlom dobrého a zlého prostredníctvom jednoduchých podobenstiev.

Ježiš zdefinoval vzťah medzi Bohom a človekom tým najprirodzenejším familiárnym vzťahom otec – deti, pričom aj on je jeho synom. V interpretáciách kresťanských cirkví je tento rodinný vzťah hierarchizovaný. Jeho božskosť definuje exkluzivitu jeho synovstva. Jedine v tomto ponímaní dokáže ľudská logika oprávnenosť postavenia sudcu nad živými a mŕtvymi. Texty posvätných kníh majú tradíciu výkladu s tradičnou rituálnou praxou. Viera sa vyvíjala zároveň so spoločnosťou a nebola hotovým kódexom vieroučných predstáv a rituálov. Vývoj si vynútil mnohé interpretačné zmeny.

Neexistuje vieroučne jednotné kresťanstvo ani islam. Neexistuje „objektívita“ dialógu o viere, pretože vždy ponúkame len subjektívnu istotu vlastnej predstavy. Preto ekumenizmus je len prejavom deklarovanej tolerance, ale nie vnútorné stotožnenie sa s obsahom viery inej. Viera nerozlišuje žiadne farebné odtiene, preto je tak mocná, presvedčivo posilňujúca, netolerantná a krutá zároveň.

Pre mnohých dejepiscov nejestvuje vzťah medzi reálnymi dejinami a evanjeliami. A predsa sa evanjeliá stali spolutvorcami dejín pre celú zá-

padnú kultúru. Sekularizácia a vedecká analýza vzniku a interpretácie posvätných textov značne oslabuje vedomie o zázračnosti biblických posolstiev. Zostáva im však rozmer hlboko ľudský, etický a tiež nepopierateľne zázračná zmysluplnosť nasledovania jadra obsahu. Stále budeme oddeľovať to, čo sa vie, od toho, čomu sa verí. Je k viere potrebný zázračný svet stvorený cirkevnými zoskupeniami? Prečo nevystačíme s nami vnímanou realitou, ktorá nás dostatočne nenapĺňa zázračnosťou? Despotická moc jedincov či sociálnych skupín s vedomím mesianistického poslania, despotická moc kapitálu – aj to sú zdroje tvorby a potreby zázračnosti. Potreba zázračnosti je daná našou bezmocnosťou pred biologickou podstatou našej existencie a pred nemilosrdnými sociálnymi pohybmi s následným ponížením osobnosti človeka.

Projekty pozemského, ale aj posmrtného blaha vyžadujú uniformu spásy a reálny človek sa jej nedokázal doteraz ubrániť. Nedokázal sa ubrániť ani exkluzivite vyvolenosti na základe viery a dogmatizmu. Správanie človeka, ktorého popisujú evanjelisti, sa humanisticky vymyká zo schém sociologického vnímania nielen doby, v ktorej sa narodil, ale robí problémy dodnes. Vybočuje z náboženskej mentality každého času, takže aj cirkvi, ktoré sa nazývajú kresťanské, ho počas dvoch tisícročí ťažko chápali a dominantnejšia bola ich organizačná štruktúra a jej exkluzivita. Prvky jeho humanistického univerzalizmu sú ťažko prijímané svetskou aj cirkevnou mocou každej doby, ktorá by ani dnes nemohla vyriechnúť iný verdikt, ako odsudzujúci. Jedine v kresťanskom chápaní je obraz Boha aj obrazom človeka. Človeka obetujúceho sa, trpiaceho za svoju predstavu o vzťahoch medzi ľuďmi. Spása osobným príkladom. Tým sa stáva podstatne bližší človeku reálnemu. Podľa viery však na podklade svojej božskej podstaty aj človekom víťaziacim, oslobodzujúcim reálneho človeka prostredníctvom kráľovstva, ktoré nie je z tohto sveta. Základom a hlavným kritériom je čin, konkrétny skutok, ktorý sa stáva mierou morálky, a ktorý je činom v prospech konkrétneho človeka súčasnosti. To, čo oprávňuje vstúpiť do kráľovstva, je prekonanie egoizmu. Členom spoločenstva sa stávaš prostredníctvom činov a mierou naplnenia obsahu takých jednoduchých podobenstiev, ako o márnotratom synovi, milosrdnom samaritánovi či robotníkoch vo vinici... Stávaš sa súčasťou tohto kráľovstva aj bez insígnií cirkevnej organizačnej príslušnosti.

Predpokladom na tolerantné spolužitie ľudí viacerých kultúr je ich vzájomná pripravenosť v zmysle kompatibility spolužitia. „Prehrievanie“ spo-

ločnosti prostredníctvom akcelerácie multikulturalizmu a homogenizácie spoločenstva ohrozuje hranice tolerance. Vzniknuté napätie bude opäť zdrojom hľadania vinníkov radikalizácie spoločnosti, ktorá veští len nové násilie. Ideologickí plánovači ľudského šťastia manipulujú s ľudskou slobodou na základe „vedeckej“ analýzy, ale aj na základe uniformnej predstavy o božej existencii. V tom zmysle nepredstavovali výnimku ani kresťanské cirkevné spoločenstvá. Nemusia pritom dokazovať ani svoje schopnosti, ani prítomnosť svedomia. Legitimáciou k moci sa stali pseudováčšinové rozhodnutia alebo subjektívna viera o pravde. Pilátova replika „Čo je pravda?“ na Ježišov výrok: „Každý, kto je z pravdy, počúva môj hlas“ (Jn 18,38), je ironickou otázkou pozemského skeptika, ktorému ostali verné všetky mocenské štruktúry. Abstraktná predstava o človeku budúcnosti víťazi nad reálnym človekom súčasnosti, robí legitímym jeho urážanie a ponižovanie. Ten je síce súčasťou spoločnosti, ale musí trvale dokazovať, že nie je jej vlastníctvom, nepatrí ani vodcom, ani ich vznešeným cieľom, ani tvorcom týchto ideológií. Evanjeliové posolstvo svojim hodnotovým systémom vymaňuje vnútorný svet človeka spod právomoci „cisára“.

Spochybníť exkluzivitu cirkví ako ciest k transcendentalite je osobným právom každého z nás, aj keď o viere rozhoduje človek hlavne na základe svojich rodičov, tradície okolia či emočnej príťažlivosti niektorej náboženskej praxe.

Je viera sebaklamom? Neviera hriechom, alebo ochudobnením samého seba? Na to si musí dať odpoveď každý sám. Je však asi pravda, čo povedal Dostojevský: „Keby sa ukázalo, že Kristus sa mýlil, človek mu musí zostať verný, lebo je lepšie zostať s láskou ako s pravdou.“ To je dôvod, pre ktorý bude táto myšlienka v modernej dobe atraktívna aj naďalej pre civilizáciu formovanú kresťanstvom, ale aj dôvod, prečo bude vzdialenie sa od tohto evanjeliového humanizmu nebezpečné, aj keď odmietneme pôvodný nadprirodzený, zázračný svet.

Cesta poznania nie je len zástava vedy, ktorou sa doposiaľ oháňali skoro všetky ideológie (aj tie, ktoré jasne zlyhali) či mnohé historické podvody. Autorita pravdy v sociálnom zmysle nie je v nás, ale medzi nami.

*Krátene publikované: Literárny dvojtyždenník,
Ročník XX., 3 – 4, 24.1. 2007*

Sociálny štát alebo štát bez adjektív

Sociálny štát je fenomén, ktorého ideálom je v súčasnosti jeho existencia a neexistencia zároveň. Jedni si kladú za cieľ jeho vznik a druhí, aby nebol potrebný. Výsledkom obidvoch alternatív je všeobecná sociálna spokojnosť – „štát blahobytu“. Má to dimenziu pojmovej schizofrénie alebo politickej verbálnej hračky, s ktorou sa pohrávajú vodcovia strán a straničiek. Ak je štát demokratický, je aj právny, a je ako živý sociálny organizmus plný protikladov a napätí, ktoré musí neustále riešiť. Štát už nemá slúžiť iba ako liberálne chápaný ochranca slobodného rozvoja individuálnych záujmov, nástroj moci na ich ochranu. Jeho starostlivosť o prospech občanov dostala hlavne po druhej svetovej vojne aj sociálny rozmer.

Je to priznanie zodpovednosti za ďalší okruh problémov. S tým súvisí aj prevzatie nových funkcií a úloh. Základná otázka spočíva teda v tom, či štát akceptuje tieto funkcie, alebo nie. Predstava o vzniku „štátu blahobytu“ ako triumfu ľavicovej politiky či neskrutného liberalizmu je vždy nebezpečnou ideologickou hračkou. Vyšší stupeň konzumu ešte nezabezpečí pocit blahobytu, vyšší stupeň kultúrnosti a nemusí riešiť podstatu sociálnej závislosti. Relatívna štatistická spokojnosť s fungovaním štátu sa dá dosiahnuť len ako výsledok pragmatickej úvahy, na základe sociologických znalostí o štruktúre a potrebách obyvateľstva a na podklade rešpektovania ekonomickej situácie. Sociálny cit má farbu len v politike, nie však v reálnom živote, a je postavený na rešpektovaní kultúrnej tradície, akceptovaní morálneho a hodnotového systému spoločnosti. Hlavná cena pojmu sociálneho štátu je v jeho myšlienke a morálnej vízii. Je symbolom pre vzájomnú solidaritu, úsilie dôstojnejší život. Ten by bol iste najdôstojnejší, keby si ho všetci dokázali bez sociálnej solidarity nejako sami zariadiť. Nielenže to nie je možné, ale neumožňuje to sociálna a ani naša samotná biologická existencia. „Sociálny štát“ alebo pojem „štát blahobytu“ je symbol humanizácie spoločenstva. Netreba ho popierať, netreba ho „zbožšťovať“. Je to, vďaka čomu, ešte prítomný, ale nedosiahnuteľný horizont. Jeho cena spočíva aj v tom, že je zdrojom hľadania príčin a riešení ľudskej biedy. Jeho dosiahnutie je tak isto nereálne, ako je aj cieľová predstava, že nebude potrebný. Úroveň povedomia Európanov o fungovaní a funkciách štátu už nepripustí, aby sa štát nezaoberal, respektíve ignoroval možnosti konkrétnej pomoci jedincovi či určitej sociálnej skupine,